

ЮРИДИЧНА НАУКА, ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

УДК 349.2

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ – ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Божко В. М.,

*доцент кафедри
кримінального та адміністративного права і процесу
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого,
д-р юрид. наук, доцент*

Задля регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також з метою визначення компетенції державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти 5 вересня 2017 року Верховною Радою України було прийнято новий Закон України «Про освіту»¹.

Незважаючи на те, що з моменту набрання ним чинності минуло менше місяця, окремі його норми вже встигли збурити міжнародну громадськість². З-поміж цілої низки нововведень, які втілені в тексті зазначеного Закону, на нашу думку, на ретельну увагу заслуговує те, що відповідно до частини 1 статті 6 Закону України «Про освіту» однією із засад державної політики у сфері освіти та принципом освітньої діяльності має стати «академічна доброчесність».

Академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» (частина 1 статті 42 Закону України «Про освіту»; пункт 1-1 частини 1 статті 1 Закону України «Про вищу освіту»).

¹ Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38–39. – Ст. 380.

² Гриневич обговорила новий закон про освіту з послами країн ЄС: «Домовилися про співпрацю в питанні імплементації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/455464/grynevych_obgovoryla_novyiy_zakon_pro_osvitu_z_poslamy_krajin_ves_domovvlysyu_pro_spivpratsyu_v_pytanni.

Згідно з пунктом 3-1 частини 1 статті 58 Закону України «Про вищу освіту» науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники закладу вищої освіти зобов'язані дотримуватися в освітньому процесі та науковій (творчій) діяльності академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами вищої освіти. Схожий обов'язок міститься і в частині 2 статті 54 Закону України «Про освіту».

Відповідно до частини 2 статті 16 Закону України «Про вищу освіту» система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) має передбачати здійснення цілої низки процедур і заходів, зокрема й «забезпечити дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату».

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками зумовлює необхідність:

- у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей обов'язково посилається на джерела інформації;

- дотримуватися норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надавати достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

- здійснювати контроль за дотриманням академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами освіти;

- об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти (частина 2 статті 42 Закону України «Про освіту»).

До порушень академічної доброчесності відноситься:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

– обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

– хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пілг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

– необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти (частина 3 статті 42 Закону України «Про освіту»).

Зазначені порушення академічної доброчесності майже дослівно відтворюють Фундаментальні цінності академічної доброчесності, опрацьовані Міжнародним центром академічної доброчесності (ICAI) Ратлендського (Rutland) інституту етики університету Клемсона (Clemson) в Південній Кароліні¹.

Окрім терміна «академічна доброчесність», законодавець вперше запровадив використання терміна «академічна відповідальність». Відповідно до частини 5 статті 42 вищезазначеного Закону педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти у разі порушення ними академічної доброчесності можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

– відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;

– позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;

– відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;

– позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Види академічної відповідальності (в тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу (тобто не лише здобувачів освіти, але й, згідно із частиною 1 статті 52 Закону України «Про освіту», їх батьків, педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників, фізичних осіб, які провадять освітню діяльність) за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними ор-

¹ Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнар. благод. Фонд «Міжнар. фонд. дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред. Т. В.Фінікова, А. Є. Артюхова. – К. : Таксон, 2016. – 234 с.

ганами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності (частина 7 статті 42 зазначеного Закону).

Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу.

Кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права:

- ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;

- особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;

- знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності;

- оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.

У разі вчинення діянь, які кваліфікуються як порушення академічної доброчесності, правопорушник може бути притягнутий не лише до «академічної», але й до інших видів (очевидно, юридичної) відповідальності з підстав та в порядку, визначених спеціальним законом.

Сподіваємося, що реалізація вказаних нововведень не лише підвищить якість освітньої та наукової діяльності в Україні, але й стане запорукою розвитку вітчизняної юридичної науки.